

naar specifieke regio's gekeken. Veelal worden ze nog als concurrenten gezien. Terecht vindt hij dat er meer moet worden gekeken naar de interactie en synergie tussen de regio's.

*International trade in the Low Countries* is een interessante bundel, waarbij de waarde niet in het geheel ligt, maar in de kwaliteit van de afzonderlijke bijdragen.

Victor Enthoven

H. G. Koenigsberger, *Monarchies, States Generals and Parliaments. The Netherlands in the fifteenth and sixteenth centuries* (Cambridge studies in early modern history; Cambridge: Cambridge university press, 2003, xix + 381 blz., £55,-, ISBN 0 521 80330 6).

De verhouding tussen monarchieën en vertegenwoordigende politieke lichamen in de vroegmoderne tijd is het onderwerp van dit boek. Weliswaar staan de Nederlandse Staten-Generaal daarbij in het middelpunt, maar de auteur trekt geregeld verhelderende vergelijkingen tussen de situatie in de Nederlanden en die in andere delen van Europa. Koenigsberger vangt zijn betoog aan bij wat hij kenschetst als een toevallig begin in januari-februari 1464, tijdens de regering van Filips de Goede: misschien niet echt de eerste Nederlandse Staten-Generaal, maar wel de eerste vergadering van afgevaardigden der provinciale Staten waarbij het in de eerste plaats ging om zaken van hoge politiek. In de eerste zeven hoofdstukken van het boek, met als voorlopig eindpunt de afdanking van Karel V in 1555, worden de problemen van de uit verschillende politieke eenheden samengestelde monarchie der Bourgondiërs en Habsburgers behandeld. Onderling vertrouwen tussen de vorst en de Staten-Generaal was dan wel het fundament voor een min of meer gladjes functioneren van de regering, maar wat te doen als dat vertrouwen was beschadigd of, erger nog, een langdurige en moeilijk oplosbare crisis was uitgebroken? Dat was reeds het geval in de jaren tachtig van de vijftiende eeuw. Anders dan in een monarchale eenheidsstaat bood het overheidsgezag dan al snel een uiterst verbrokkelde aanblik: wie had het wanneer en hoe over wat te zeggen? Koenigsberger toont echter aan dat Maximiliaan I ten slotte deze crisis wist op te lossen door de Staten-Generaal te betrekken bij elke onderhandeling en regeling die in de jaren negentig de rust in de Nederlanden terugbracht. Vanaf dat moment schildert de auteur de schijnbaar onweerstaanbare versterking van monarchale macht onder Filips de Schone en Karel V, bekwaam bijgestaan door de landvoogdessen Margaretha van Oostenrijk en Maria van Hongarije. Tegen 1550 waren de Nederlanden bovendien steeds meer opgeschoven in de richting van een centrale positie in het Habsburgse rijk.

Het is bijna onvermijdelijk dat het tweede gedeelte van het boek, vanaf hoofdstuk 8 dat het kortstondige optreden van landvoogd Philibert van Savoye behandelt, min of meer komt samen te vallen met een geschiedenis van de Nederlandse Opstand. Uiteraard blijft het perspectief daarbij onveranderd de lotgevallen van de relatie tussen vorstenmacht en Staten-Generaal. Koenigsberger ziet in 1557 een nieuw type Staten-Generaal ontstaan, aangezien de afgevaardigden nieuwe discussieonderwerpen op het tapijt brachten die niet meer zouden verdwijnen: enerzijds rechten en privileges van provincies en lagere overheden (van belang, bijvoorbeeld, voor de discussies over kettervervolg) en anderzijds zaken van essentieel politiek belang, die meestal met een uiterst kritische toonzetting tegenover de opvattingen der regering werden besproken. Filips II komt er bij Koenigsberger niet goed af: zijn beslissing om Alva te zenden (1567) ondermijnde het eerder genoemde fundament van vertrouwen tussen vorst en representatieve lichamen en belemmerde zo hun samenwerking op beslissende

momenten. Wat volgde was een reeks gezagscrises die uitmondde in het begin van een heuse regering door een representatief lichaam: de eerste onafhankelijke Statenvergadering der opstandige gewesten Holland en Zeeland in 1572. Vier jaar later, bij de Pacificatie van Gent, was dit klimaat van gezagscrises tussen vorst en Staten-Generaal nog geenszins verbeterd. Koenigsberger ziet pas vanaf het begin van de jaren tachtig, wanneer de deling tussen de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden zich duidelijk begint af te tekenen, ontwikkelingen in de richting van een stabielere verhouding tussen beide partijen. In het Zuiden gaan de vorst en zijn soevereiniteit overheersen en worden de Staten-Generaal op den duur buiten spel gezet. In het Noorden helpt de 'fatwa' (de term wordt inderdaad, mijns inziens wel erg anachronistisch, door Koenigsberger gebruikt, 295) van Filips II om Oranje vogelvrij te verklaren en te laten vermoorden niet echt. Filips II wordt verlaten en vervolgens vestigen de Staten-Generaal er hun eigenaardig bewind dat het, zoals bekend met ups en downs, tot het einde van de achttiende eeuw zou uithouden.

Het is jammer dat de auteur kennelijk niet meer kennis heeft kunnen nemen van sommige recente bijdragen aan de geschiedenis van het tijdvak. Zo ontbreken de voortreffelijke boeken van F. Postma over Viglius. Waren die gelezen, dan had Koenigsberger ongetwijfeld een aantal accenten anders gezet. Maar toch: de auteur heeft een zeer rijk boek geschreven dat de fricties tussen het verlangen naar macht en het verlangen naar vrijheid bij vorst en Staten-Generaal terecht tot 'Leitmotiv' heeft verheven. Zijn interpretaties en commentaren zijn daarbij altijd zeer de moeite waard en zetten aan tot nadenken. De opdracht van het boek aan het Europees Parlement is niet voor niets: de huidige verhouding tussen overheidsgezag, vertegenwoordigende lichamen en volk kan er alleen maar baat bij hebben wanneer het historisch perspectief niet geheel naar de achtergrond verdwijnt. De recensent heeft er bovendien met instemming kennis van genomen dat Koenigsberger zijn vakbroeders enige aspecten van de libretti van *Così fan tutte* en *Le nozze di Figaro* ter lering voorhoudt (229, 339).

M. E. H. N. Mout

W. Thomas, *In de klauwen van de inquisitie. Europese protestanten in Spanje, 1517-1648* (Amsterdam: Amsterdam university press, 2003, 448 blz., €27,-, ISBN 90 5356 499 3).

*In de klauwen van de inquisitie* is het eerste boek over het protestantisme in Spanje in de Nederlandse taal sinds dominee Maximiliaan Frederik van Lennep in 1901 zijn *De hervorming in Spanje in de zestiende eeuw* publiceerde. Daarmee is meteen duidelijk dat het boek een belangrijk hiaat opvult in de Nederlandse bibliotheken. Daar waar het boek van Van Lennep — overigens pas in 1984 — in een Spaanse vertaling is uitgegeven, is het boek van Thomas juist een vertaling en bovendien tegelijkertijd een verkorte versie van zijn lijvige Spaanstalige dissertatie, in 1999 verdedigd aan de universiteit van Leuven. Wie echt alle details wil weten, lijkt dus naar Leuven te moeten afreizen om daar dit ongepubliceerde proefschrift te raadplegen. Er bestaat echter een alternatief, dat vreemd genoeg niet in dit boek staat vermeld. In 2001 publiceerde de auteur namelijk twee stevige boeken in het Spaans op basis van zijn proefschrift. Het gaat hier om *Los protestantes y la inquisición en España en tiempos de Reforma y Contrarreforma* en om *La represión del protestantismo en España 1517-1648*, beide uitgegeven door Leuven university press. Opvallend is dat er in het Spaans gekozen is voor zeer neutrale titels, terwijl het boek van Amsterdam university press uitpakt met *In de klauwen van de inquisitie*. Het roept herinneringen op aan Van Lennep, die zijn onderwerp omschreef als 'den